

VIJFTIG JAREN A.T.V.*

DOOR G. D. MARGADANT

Toen de A.T.V. haar 50-jarig bestaan vierde was er nauwelijks gelegenheid om over het verleden te praten gelijk zulks op verjaardagen wel gebruikelijk is. Maar hier volgt dan een stukje historie in aansluiting aan dat waarvan coll. DUUVENSZ heeft laten proeven. Een briljante geschiedenis met lichtende perioden moet men echter niet verwachten.

Ik kan mij geheel verenigen met de weergave van de figuren der toentertijd leiding gevende collega's zoals die door DUUVENSZ zijn getekend: de artistieke, zij het ietwat verwarde en pedante maar niettemin schrandere BRUSKE met zijn wilde haardos; het afgemeten regententype KOLDEWIJN en de felle maar goedgehartige sociale PITSCH. Zij verdienen zonder voorbehoud de hulde hun door DUUVENSZ gebracht. Hun geestdrift en vooruitzien heeft voor een groot deel het aanzijn aan de Maatschappij gegeven. Trouwens de hoofdstedelijke inslag der initiatiefnemers mocht er zijn. De eerste voorzitter A. A. H. HAMER en de eerste drie secretarissen waren Amsterdammers, terwijl EDEL gedurende vele jaren de financiën heeft beheerd. En welk een invloed heeft een man als J. SANDERS EZN. niet op het maatschappelijk tandheelkundig bestel uitgeoefend. Enige jaren heb ik deze oud-voorzitter in mijn functie van secretaris van de A.T.V. van nabij kunnen gadeslaan en heb met hem Amsterdam in het hoofdbestuur vertegenwoordigd. Die tijd en ook de jaren daarna hebben mij met het diepste respect en bewondering voor deze beginsel- en karaktervaste figuur vervuld.

Nu moet men zich van de bestuurstaken dier dagen weer geen overdreven voorstelling maken. Wel werd er zo nu en dan met de afzonderlijke ziekenfondsen onderhandeld, maar deze activiteiten laten zich uiteraard in geen enkel opzicht vergelijken met die waarvoor een huidig bestuur zich gesteld ziet. De Maatschappij stond nog slechts aan het begin en was niet vrij van kinderziekten. Verder waren er pogingen om door een algemeen geldende regeling de honoraria aan de door de eerste wereldoorlog sterk verhoogde levensstandaard aan te passen, iets waarvan in de praktijk niet veel is terecht gekomen.

In 1917 werd SANDERS tot het voorzitterschap geroepen en het was onder zijn bestuur dat een conflict de gemoederen in de A.T.V. in heftige beroering bracht. De gemeente Amsterdam verleende aan haar politie- en brandweerpersoneel en hun gezinnen, zomede aan armlastigen kosteloos tandheelkundige hulp. In een zeer summier ingerichte ruimte van het Binnen Gasthuis verleenden de chirurg Dr. J. P. BACKER en schrijver dezes als assistenten van Prof. ROTGANS en tevens verbonden aan de G.G.D. op een drietal dagen van de week poliklinisch hulp. De voor conserverende en prothetische behandeling in aanmerking komende patiënten werden naar enige op contract werkende tandartsen in de stad verwezen, die hun declaraties (na controle) op basis van een vastgesteld tarief bij de G.G.D. konden indienen. Bij het groeien van de sociale gedachte, die na de vrede in 1918 een sterke opleving vertoonde, bevredigde deze regeling

* Naar de rede, uitgesproken bij de herdenking van het 50-jarig bestaan.

maar matig en zo kwam de toenmalige wethouder voor de volksgezondheid, de medicus ABRAHAMZ (geadviseerd door enige tandartsen) plotseling en zonder medeweten van het A.T.V.bestuur met een voorstel aan de Raad om een nieuwe tandheelkundige polikliniek te bouwen voor het betreffende onderdeel van de geneeskundige dienst, waarvan de leiding zou berusten bij een driemanschap. Het was voorts de bedoeling om daarbij – meer dan voorheen – de polikliniek dienstbaar te maken aan het onderwijs in de chirurgische tandheelkunde voor de medische studenten. Tegen dit voorstel rees aanstonds een heftige oppositie; het A.T.V.bestuur als vertegenwoordiger van de plaatselijke tandartsen voelde zich gepasseerd en had zakelijk ernstig bezwaar tegen de opzet. Van een gezamenlijke leiding door drie, elk met een afdeling belaste tandartsen werd weinig goeds verwacht en men was voorts van mening dat het door de achterdeur binnen gelaten onderwijs zich niet met de sociale doelstelling liet verenigen. Deze tegenstand vond weerklink in de Raad, welke de wethouder noopte althans de driehoofdige leiding prijs te geven om het voorstel aangenomen te krijgen. Aldus kwam de gemeentelijke tandheelkundige polikliniek tot stand, waarvan de leiding werd toevertrouwd aan coll. H. VAN DER MOLEN. Of de in verband met deze aangelegenheid gevoerde strijd, waarbij vooral SANDERS en de toenmalige directeur van de G.G.D. in een daartoe belegde en druk bezette vergadering de degens kruisten, een overwinning of gelijk spel opleverde wil ik hier in het midden laten. Het is thans moeilijk uit te maken aan welke kant het gelijk was. Ik moet hieraan toevoegen dat, toen eenmaal de zaak in kannen en kruiken was, de samenwerking met de G.G.D.directeur HEYERMANS en het gemeentebestuur, vooral bij de latere invoering van de schooltandverzorging niets te wensen heeft overgelaten; de vrede bleek geheel hersteld.

Ook in de dagen van weleer gaf het vergaderingsbezoek niet zelden reden tot klagen, de belangstelling voor huishoudelijke en sociale aangelegenheden van de Maatschappij was vaak gering. Door voordrachten over wetenschappelijke onderwerpen werd naar verbetering gestreefd, waaruit de z.g. A.T.V.cursussen later zijn voortgekomen.

De hoge prijzen van tandheelkundige instrumenten en benodigdheden waren de aanleiding tot pogingen inzake coöperatieve inkoop. De daarbij gebleken bezwaren waren oorzaak dat er weinig van is terecht gekomen. Afdoend succes hadden evenmin de bemoeiingen om de onbevoegde uitoefening de voet dwars te zetten; wel hebben deze remmend gewerkt en aldus een onbelemmerde ontwikkeling tegen gegaan.

Een bijzondere gebeurtenis was in 1921 de grote tentoonstelling op hygiënisch gebied in het (later door brand verwoeste) Paleis voor Volksvlijt. Deze groots opgezette onderneming, te danken aan het initiatief van de toen alom bekende arts Dr. M. DE HARTOGH, omvatte ook een tandheelkundige afdeling, waarvoor het aangezochte werkomité, met VAN DER MOLEN als voorzitter en schrijver dezes als secretaris, de medewerking verwierf van het Groene en het (latere) Ivoren Kruis. Een afzonderlijke zaal van voldoende afmetingen werd letterlijk volgebouwd. Achteraf beschouwd was er te veel uitgestald en de aandacht van de bezoekers te zeer verdeeld. Desondanks werd de afdeling door niet minder dan 120.000 personen in ogenschouw genomen. Het succes van de gehele tentoonstelling was voor die tijd daverend.

In 1921 trad SANDERS als voorzitter af; het ledental was in 5 jaar tijds tot 80 gestegen. De weinig bevredigende tandheelkundige hulp in de toenmalige ziekenfondsen deed de gedachte opkomen aan een instelling, die het minder draagkrachtigen financieel mogelijk zou maken om zich systematische gebitsanering te verschaffen. Het aanvankelijke verzet werd door de ingestelde commissie van voorbereiding, waarin KOLDEWIJN en J. VISSER energiek medewerkten, overwonnen en zo kon in 1925 de kliniek van

de A.T.V. worden geopend. Hoezeer hiermede tegemoet werd gekomen aan een behoefte vindt het sterkste bewijs in het feit dat deze kliniek zich ondanks de naoorlogse uitbouw van het ziekenfondswezen tot op de huidige dag heeft kunnen handhaven. Een belangrijk deel van dit succes komt toe aan de in 1929 met de leiding belaste coll. H. G. PITSCH.

Mocht de A.T.V.-kliniek floreren, met andere aangelegenheden ging het minder voorspoedig. Het al of niet toelaatbare van avondsprekuren bleef in het stadium der discussies gevangen. Een voorstel van het raadslid de arts SAJET om aan de gemeentelijke universiteit een tandheelkundige opleiding te verbinden, bracht de nodige spanning, een commissie onder leiding van coll. EDEL overhandigde een desbetreffend rapport aan het gemeentebestuur maar aler van verwerkelijking sprake kon zijn stond tegen 1930 een algemene economische crisis voor de deur die alle gewekte hoop teniet deed. Ook de ingebruikneming van een nieuw tandheelkundig instituut te Utrecht vormde een tegenwerkende factor waarmee de illusie van een hoofdstedelijke tandheelkundige opleiding geheel verdween.

Verschillende vraagstukken kwamen in die jaren aan de orde: de opleiding van mondverzorgsters, de tarieven, de kwestie of het in verband met de nieuw gecreëerde titel van tandheelkundige niet wenselijk zou zijn tot naamsverandering van de A.T.V. over te gaan. Mede door het verzet van SANDERS is dit niet doorgevoerd, maar ook andere voorstellen werden niet tot oplossing bebracht. Het ging in de dertiger jaren ook de tandheelkunst lang niet voor de wind, men kon eerder van een teveel dan van een tekort aan tandartsen spreken hetgeen in een officieel rapport over de toekomstmogelijkheden in de vrije beroepen, uitgegeven in 1935, werd bevestigd. Men sprak in die tijd nog niet over bestedingsbeperking maar met de toepassing van het begrip bezuiniging wist men wel raad. Op grond van bezuiniging werd in 1933 de schooltandverzorging ook in Amsterdam ongedaan gemaakt. Het A.T.V.-bestuur had nog al eens moeite om enkele collega's voor een afglijden naar minder ethische gedragingen te behoeden. Zo was ook de verbintenis van collega's met z.g. middenstands-ziektekostenverzekeringen velen een doorn in het oog en daarom werd in arren moede een poging ondernomen om voor de tandheelkunde deze dubieuze materie zelf ter hand te nemen. Een en ander kreeg uiteindelijk vaste vorm in de oprichting van de „Vereniging tot bevordering van de systematische mondverzorging voor de middenstand”, onder auspiciën van de Maatschappij. De tamelijk groot opgezette organisatie, die bij haar geboorte nogal kritiek te verduren had, was in hoofdzaak bedoeld voor de middenstand met beperkt inkomen, een groep die door de ziekenfondsen werd verwaarloosd. Door verplichte periodieke controle werd getracht volledige sanering te bereiken, waartegenover lage behandelingstarieven aantrekkingskracht moesten uitoefenen. Verder dan tot een moeizaam bestaan heeft de vereniging het niet kunnen brengen, niettemin heeft zij zich tot in de bezettingsjaren kunnen handhaven.

In 1934 vierde de A.T.V. haar 25-jarig bestaan zij het, de omstandigheden in aanmerking genomen, op bescheiden wijze. Als een der oprichters werd BRUSKE het erelidmaatschap aangeboden.

De bezettingsjaren. Gedurende de gehele oorlogsperiode zijn slechts drie vergaderingen gehouden, die zich echter ondanks de duisternis en het vroege sluitingsuur in een grote belangstelling mochten verheugen. Zij waren, wat het zakelijke betreft, in hoofdzaak gewijd aan de reorganisatie van de Maatschappij. In de laatste bijeenkomst vóór de opheffing waren de voorzitter (VAN HASSELT) en de secretaris aanwezig om de betreffende voorstellen toe te lichten. Na de opheffing door de bezetter kon niet meer in

het openbaar worden vergaderd, maar het bestuur kwam nog regelmatig op onopvallende wijze bijeen. Veel viel er niet te doen, alleen werden energieke pogingen in het werk gesteld om de bedreigde joodse collega's te redden hetwelk helaas maar voor enkelen positief resultaat kon opleveren. Een woord van posthume lof komt hierbij ook toe aan coll. P. J. J. COEBERGH, de president van de gemeden Tandartsenkamer, die met gevaar voor zijn positie voor onze actie een waardevolle steun bleek.

Het aantal slachtoffers werd niettemin ontstellend groot.

In de beruchte winter van 1944 namen de zaken ook verder een zeer bedenkelijke wending. Door de spoorwegstaking was het contact met de collega's minimaal geworden en toen in de hoofdstad ook gas en electra uitvielen werd ook het plaatselijke onderlinge verkeer danig bemoeilijkt.

Op initiatief van de toenmalige directeur van de G.G.D., de latere hoogleraar Dr. TUNTLE van Groningen, werd een commissie voor de volksgezondheid ingesteld om zoveel mogelijk bijstand te verlenen aan allen, die bij de gezondheidszorg in de hoofdstad betrokken waren. Ondanks de naargeestige taak waartoe de leden waren geroepen, heb ik als vertegenwoordiger van de Amsterdamse tandheelkunde aan de bijeenkomsten opwekkende herinneringen. Dat er zonder gas en elektrische stroom van enige redelijke uitoefening van het beroep niet veel terecht kon komen, lag voor de hand.

Het was dan ook een ware verademing en vreugde na de bevrijding de feestvergadering van de A.T.V. te leiden, wier hergeboorte hiermede een feit werd. Een domper op de stemming werd echter gezet door de lange lijst van slachtoffers die aan de vergadering moest worden voorgelegd.

De chaotische toestand waarin ons land de vrijheid had herkrege en waarbij iedere groepering voor zichzelf op eigen en vaak verwarrende wijze orde trachtte te scheppen, drukte ook op de tandheelkunde haar stempel. Een ongebreidelde zucht naar vernieuwing met verwerping van het waardevol bewezen oude, belaagde het in de bezettingsjaren versterkte saamhorigheidsgevoel. Het is gelukkig daarbij te kunnen vaststellen dat men in de A.T.V. bezonnenheid wist te handhaven. Wel leek het er een ogenblik op dat zij geneigd was haar eigen weg te gaan maar toen geleidelijk verstand en rust terugkeerden, kwam ook dit te vervallen.

Een moeilijke periode van organisatie in verband met de uitbouw van de tijdens de bezetting ingevoerde sociale voorzieningen, stond voor de deur. Vooral de ziekenfondsproblemen hebben daarbij de aandacht opgeëist zonder tot een bevredigende oplossing te hebben geleid. Het wil mij voorkomen dat hiervan noch de leiding van de A.T.V. zomin als de ziekenfondsbesturen een verwijt kan worden gemaakt. Het probleem van de sociale gebitsverzorging lijkt zoiets als het nastreven van de kwardatuur van de cirkel. Zolang de beschermheilige van de tandlijders kennelijk niet voldoende inspireert tot het vinden van een profylacticum tegen tandbederf, ten einde onszelf voor een goed deel overbodig te maken, zal de tandheelkunde in gebreke blijven om met individueel-restoratieve maatregelen de gewekte verwachtingen te honoreren.

Werpt men een terugblik op de vraagstukken, waarvoor in de verstreken halve eeuw de A.T.V. zich geplaatst heeft gezien dan noem ik samenvattend: de opleiding, de A.T.V.-cursus, de honoraria, de tijdschriftencirculatie, de verhouding tot de tandtechnici, de strijd tegen de onbevoegde uitoefening, het ziekenfondswezen, de coöperatieve kliniek, de kinderbehandeling, het vraagstuk der hulpkrachten, om met het zoeken naar de meest bevredigende organisatievorm van de Maatschappij te eindigen. Ik onthoud mij daarbij van de vraag hoever wij in al deze aangelegenheden zijn gevorderd; het antwoord daarop is aan de toekomst voorbehouden.